

Measuring the Level of Reintegrative Shaming among Teenagers and Young Adults in Herat City

Ahmad Rafi Abdollahi¹ | Seyed Mehdi Seyedzadeh Sani² | Seyed Hossein Hosseini³

1. Ph.D. Student, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Email: aghababaei.azim@modares.ac.ir

2. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: mehdi.amini@sku.ac.ir

3. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: ghadiri-r@sku.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Manuscript Received:
2 June 2024
Final revision received:
1 September 2024
Accepted:
24 September 2024
Published online:
10 December 2024

Keywords:

*shame,
receptive shame,
stigmatizing shame,
triple environments,
adolescents and youth*

ABSTRACT

Acceptable shaming is currently introduced as an important phenomenon in the field of criminology, psychology and sociology. The background of this phenomenon is shame as a driving force for the limitations that determine individual behavior in social and moral boundaries. The idea of re-shaming comes from a theory that was developed out of a desire for better criminal justice outcomes. Recently, psychology researchers have attracted the attention of sociology, especially criminology. In the 1980s, Braithwaite raised the issue of receptive shame and became the main focus of research. The present study aims to measure the amount of acceptable embarrassment among teenagers and young adults of high school and university in Herat-Afghanistan in 1402 in three environments; Educational, social and family were done. The present research was analyzed using a quantitative method and using available simple random samples, using the researcher's questionnaire tool made with spss software. The sample of the research was 380 teenagers and young adults of Herat high school and universities. The results of the research showed that the acceptable amount of shame is not the same in family, social, and educational environments. This research showed that the most accepted shame in the educational environment at a high level and in the middle level family, and acceptable shame in the social environment is less than the other two variables. The educational space is a social and cultural space that has the biggest role in receptive shaming and the amount of shaming increases with the enrichment of this space.

Cite this article: Abdollahi, Ahmad Rafi; Seyedzadeh Sani, Seyed Mehdi; Hosseini, Seyed Hossein. (2024) "Measuring the level of Reintegrative Shaming among teenagers and young adults in Herat city", *Criminal Law and Criminology Studies*, 54 (1): 241-269, DOI: <https://doi.org/10.22059/JQCLCS.2024.376950.1920>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

<https://doi.org/10.22059/JQCLCS.2024.376950.1920>

سنجش میزان شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات

احمدرفیع عبداللہی^۱ | سیدمهدی سیدزاده ثانی^۲ | سیدحسین حسینی^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

ایمانامه: ahmadrafiabdullahi@eshraq.edu.af

۲. نویسنده مسئول: استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

ایمانامه: seidzadeh@um.ac.ir

۳. دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

ایمانامه: shosseini@um.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۳/۱۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۶/۱۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۷/۳

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۹/۲۰

کلیدواژه‌ها:

شرمساری،

شرمساری بازپذیرانه،

شرمساری انگ‌زننده،

محیط‌های سه‌گانه،

نوجوانان و جوانان

شرمساری بازپذیرانه در حال حاضر به‌عنوان یک پدیده مهم و جهانی در حوزه جرم‌شناسی، روانشناسی و جامعه‌شناسی معرفی شده است. پیش‌زمینه این پدیده شرم است که به‌عنوان نیروی محرک‌ای برای محدودیت‌هایی که رفتارهای فردی را در محدوده‌های اجتماعی و اخلاقی تعیین می‌کند، تفسیر شده است. ایده شرمساری مجدد از نظریه‌ای ناشی می‌شود که از تمایل به نتایج بهتر عدالت کیفری ایجاد شده است که اخیراً توجه پژوهشگران روانشناسی، جامعه‌شناسی و به‌خصوص جرم‌شناسی در سراسر جهان را به خود جلب کرده است. موضوع شرمساری بازپذیرانه در دهه ۱۹۸۰ توسط بریث ویت مطرح و به محور اصلی پژوهش‌ها تبدیل شد. پژوهش حاضر با هدف سنجش میزان شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان مقاطع دبیرستان و دانشگاه شهر هرات-افغانستان در سال ۱۴۰۲ در محیط‌های سه‌گانه آموزشی، اجتماعی و خانواده انجام گرفت.

تحقیق حاضر از روش کمی، با استفاده از نمونه گیری تصادفی، و ابزار پرسشنامه محقق ساخته، با نرم‌افزار SPSS تحلیل شد. جامعه آماری پژوهش ۳۸۰ نفر از نوجوانان و جوانان مقاطع تحصیلی دبیرستان و دانشگاه‌های هرات می‌باشد.

نتایج نشان داد که میزان شرمساری بازپذیرانه در محیط خانواده، محیط اجتماعی و محیط آموزشی یکسان نیست. همچنین نتایج نشان داد که بیشترین شرمساری بازپذیرانه در فضای آموزشی در سطح بالا و در خانواده سطح متوسط و شرمساری بازپذیرانه در فضای اجتماعی نسبت به دو متغیر دیگر کمتر است. فضای آموزشی، یک فضای اجتماعی و فرهنگی است که در شرمساری بازپذیرانه بیشترین نقش را دارد و با غنی‌سازی این فضا میزان شرمساری افزایش می‌یابد.

استناد: عبداللہی، احمدرفیع؛ سیدزاده ثانی، سیدمهدی؛ حسینی، سیدحسین. (۱۴۰۳) سنجش میزان شرمساری بازپذیرانه در بین

نوجوانان و جوانان شهر هرات، مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، ۵۴ (۱)، ۲۶۹-۲۴۱.

DOI: <https://doi.org/10.22059/JQCLCS.2024.376950.1920>

© نویسندگان

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

<https://doi.org/10.22059/JQCLCS.2024.376950.1920>

۱. مقدمه

شرمساری بازپذیرانه^۱ در حال حاضر به عنوان یک پدیده مهم و جهانی در حوزه جرم‌شناسی، روانشناسی و جامعه‌شناسی معرفی شده است. پیش‌زمینه این پدیده شرم است که به عنوان نیروی محرکه‌ای برای محدودیت‌هایی که رفتارهای فردی را در محدوده‌های اجتماعی و اخلاقی تعیین می‌کند، تفسیر شده است (شف،^۲ ۲۰۰۳: ۲۵۴). بازخورد شرم می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر در سیستم عدالت کیفری به کار رود، زیرا شرمندگی از احساس انسانی منشأ می‌گیرد و این احساس می‌تواند به عنوان یک نیروی پیشگیری از انجام رفتارهای ناپسند و نقض ارزش‌های جامعه عمل کند (تریسی و رایینز،^۳ ۲۰۰۷: ۵۰۶). این احساس زمانی می‌تواند مؤثر باشد که در کنش متقابل اجتماعی با اطرافیان، برخورد ملایم و توأم با مهر و عطف انسانی باشد (بریث ویت،^۴ ۱۹۸۹: ۵۶) و زمینه شرمساری را ایجاد کند (کریمی بیرانوند و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۶).

در ادبیات نوین جامعه‌شناسی، شرم به گونه‌ای تعریف می‌شود که فرد کردارهای خود را ارزیابی و قضاوت می‌کند. این موضوع مبتنی بر تعریف مارکس^۵ از شرم که می‌گوید: «شرم نوعی خشم به خویشتن است» (مارکس،^۶ ۱۹۷۵: ۱۳۳)، بیانگر این است که فرد کردارهای خود را تجزیه و تحلیل می‌کند و اگر نقص‌ها یا ضعف‌ها یا خصوصیات منفی در آنها را متوجه شود، خودش عصبانی می‌شود. این احساس عصبانیت نسبت به خود، به عنوان شرم، برای بهبود خود و حصول شرمساری که هدف حس شرم است، پدید می‌آید. در کنار این تعریف جامعه‌شناس و جرم‌شناس استرالیایی نظریه شرمساری را مطرح و دو نوع شرمساری را از هم تفکیک می‌کند: ۱. شرمساری بازپذیرکننده و ۲. شرمساری انگ‌زننده. بر اساس نظر ایشان شرمساری از راه بی‌عزت کردن اعتبار اجتماعی بزهکار، موجب قطع کردن روابط اخلاقی میان بزهکار و جامعه می‌شود. با توجه به بازپذیری، شرمساری در جهت تقویت ارتباطات معنوی بین بزهکار و جامعه، از اهمیت زیادی برخوردار است. بریث ویت باور دارد که این روش به مداخله و مراقبت فعالانه‌تر و کارآمدتر در قبال جنایات منجر خواهد شد و فرد جنایتکار را تشویق می‌کند تا دوباره تلاش کند تا به عنوان شهروند قانونمند عمل کند (غلامی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۶۸). نمونه اولیه بریث ویت از فرهنگی که در آن شرمساری بازپذیرانه اتفاق می‌افتد، ژاپن است (واگاستوما، ۱۹۸۶: ۴۶۵)، اما می‌توان نظریه بریث ویت را که اساسی‌ترین علت نرخ پایین بزهکاری در جوامع سنتی از جمله جوامع

-
1. Reintegrative Shaming
 2. Scheff
 3. Tracy & Robins
 4. Braithwaite
 5. Karl Marx

آفریقای و برخی مناطقی از کشورهای آسیای مثل مناطق پشتون‌نشین افغانستان آیین ننواتی^۱ وجود آداب و رسوم است که از راه آنها، ضمن کنترل مؤثر عمل اعضای جامعه، در صورت وقوع جرم، پتانسیل وافی جهت بازپذیر کردن مجرم از راه جداسازی میان کردار مرتکب و تمامیت شخصیتی او وجود دارد، برای در آمیختن مجدد او در جامعه اقدامات مؤثری صورت می‌پذیرد (بریت ویت^۲، ۱۹۸۹: ۵۶). از نظر بریت ویت «بستگان بهترین فضای بروز شعور شرمساری بازپذیرکننده را در جامعه‌ای که روابط دوستانه، محبت و صمیمت در آن پایدار است، فراهم می‌کنند» (بریت ویت، ۱۹۸۹: ۵۶). به گفته وی، زندگی اجتماعی این نکته را به ما می‌آموزد که شرمساری و مجازات، در کنار حفظ محترمانه میسر است. با توجه به دیدگاه وی، قابلیت بازپذیری بیشتر در معرض کار خانواده، دوستان، مربیان و استادان نزدیک و صمیمی قرار می‌گیرد. این افراد به‌طور ذاتی مسئول تربیت و آموزش هستند. به همین دلیل، افراد تمایل دارند که عزیزان، دوستان و همکلاسی‌های خود را ببخشند و بازگشت آنها به زندگی را حتی پس از ارتکاب خطا و لغزش قبول کنند (توفی^۳، ۲۰۰۸: ۳۴).

جان بریت ویت شرمساری انگ‌زننده را به‌عنوان یک روش مخرب در اصلاح‌سازی و هم‌پذیری فرد به جامعه معرفی می‌کند. او توضیح می‌دهد که این نوع شرمساری، با الصاق برجسب به بزهکار به‌طور عمومی از طریق اقدامات جامعه، پلیس، دادگاه و اجرای مجازات، به شکل‌های مختلف اجرا می‌شود. تأثیرات منفی این نوع ایجاد شرمساری بیشتر از دیگر تأثیرات آن است، از جمله اینکه این‌گونه ایجاد شرمساری از طریق بی‌آبرو کردن و سلب حیثیت عمومی و اجتماعی بزهکار به از بین رفتن و گسستن روابط اخلاقی و معنوی میان بزهکار و جامعه و در نتیجه تکرار جرم منجر می‌شود و بیش از آنکه به تکذیب و طرد رفتار مجرمانه بپردازد، به تکذیب و طرد بزهکار می‌پردازد (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۳۴).

شرمساری انگ‌زننده و شرمساری بازپذیرانه، نشانه‌ای است که مجرم آن را با خود حمل می‌کند که معمولاً به‌صورت دائمی برای هشدار به جامعه به‌کار می‌رود (آریادی^۴، ۲۰۱۹: ۳۰۲). این نوع شرمساری می‌تواند تأثیرات دائمی بر شخص داشته باشد و ممکن است سبب جدا و ایزوله شدن او از جامعه شود. در شرمساری بازپذیرانه، فرد پس از ارتکاب جرم، با پذیرش و شرمساری از اقدام خود، تلاش می‌کند تا دوباره به جامعه بازگردد (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۳۴). این مفهوم بر این ایده تأکید دارد که فرد متخلف می‌تواند با پذیرش مسئولیت اقدامات خود و

۱. اعتراف فروتنانه به گناه برای یک گناهکار است و باید منجر به بخشش خودکار از طرف گروه ستم دیده شود. این دستورها و سایر احکام اساسی پشتون والی همچنین توسط بسیاری از پشتون‌ها به‌خصوص در مناطق روستایی دنبال می‌شود.

2. John Braithwaite

3. Ttofi

4. Aryati & Ariadi

تلاش برای جبران خطا، به جامعه بازگردد و ادغام مجدد شود (ایمانی خشخو، ۱۴۰۰: ۱۳۸). با توجه به این مفاهیم، شرمساری به عنوان یک روش جامعه‌شناختی و جرم‌شناسی برای ادغام مجدد افراد پس از ارتکاب جرم، مورد بررسی و بحث قرار می‌گیرد و می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر برای حل مسائل جامعه‌ای و جرم‌شناسی به کار رود (غلامی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۶۸). این فرایند شرمساری در انواع مختلف فعالیت‌های جمعی، نهادی و عمومی در محیط‌های مختلف اتفاق می‌افتد و در خانواده، محیط‌های آموزشی و اجتماعی و دیگر محیط‌ها قابل مشاهده است. درحالی‌که شرمساری می‌تواند بسیار مخرب باشد، همچنین پتانسیل ایجاد حس همبستگی یا ارتباط را دارد (هریس^۱، ۲۰۰۹: ۳۸۰) چنین مظاهر ادغام‌کننده‌ای از شرم‌سازی اغلب به‌طور نهادی یا جمعی تأیید می‌شوند (علیوردنیا و حسنی، ۱۳۹۴: ۹).

شرمساری بازپذیرانه، به عنوان یک پدیده متفاوت، از نظریه جان بریث ویت^۲ (۱۹۸۹) ناشی می‌شود که از تمایل به نتایج بهتر عدالت کیفری ایجاد شده است. شرمساری بازپذیرانه که در دهه ۱۹۸۰ به محور اصلی پژوهش‌ها تبدیل شد، اکنون مورد توجه محققان جرم‌شناسی قرار گرفته است. نتایج تحقیق هانگ^۳ و همکاران (۲۰۰۲)، در چین روی نمونه ۱۰۰۰ نفری از میان ۴۱۰۰۰ نفر که به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده بودند، نشان داد که بیشتر شرکت‌کنندگان در نظرسنجی پاسخ مثبت به شرمساری بازپذیرانه از بازگشت به خانواده یا محله خود استقبال کردند. گزینه‌هایی که مورد تحقیق هانگ و همکاران قرار گرفته بود شامل گزینه‌های (تجاوز جنسی، قتل عمد، سرقت، حمله، دزدی، دزدی کوچک، هیچ و همه) بود. بیشتر پاسخ‌دهندگان (۵۹ درصد) اعلام کردند که به خانواده بازگردند و ۴۱ درصد شرکت‌کنندگان اعلام کردند که پس از شرمساری بازپذیرانه به محله یا منطقه مسکونی بازگردند.

آنی آریاتی^۴ و پورمانسیاه آریادی^۵ (۲۰۱۹) پژوهشی در اندونزی با عنوان «افزایش شرم در غلبه بر بزهکاری نوجوانان در مؤسسات آموزشی در استان بنگکولو» انجام دادند. این مقاله بر اساس پدیده بزهکاری نوجوانان صورت گرفته است. بر اساس دیدگاه آریاتی و آریادی عوامل مختلفی در افزایش شرم بر بزهکاری نوجوانان نقش دارند، از جمله این عوامل می‌توان به عوامل محیط آموزشی اشاره کرد. دانش‌آموزان باید فرهنگ شرمساری را نسبت به اعمال انحرافی در خود پرورش دهند. فرایند شکل‌گیری فرهنگ شرم را می‌توان با پذیرش نظریه شرم‌سازی مجدد پیشنهادشده توسط بریث ویت انجام داد، اما لازم است که فرایند آموزش شرمساری بازپذیرانه

1. Harris
2. Braithwaite
3. Hong Lu
4. Ani Aryati
5. Purmansyah Ariadi

خانواده، معلمان و جامعه در یکپارچه‌سازی این فرایند سهم بگیرند. همچنین چوین فیچ^۱ و زاوین نظریان^۲ (۲۰۱۹)، در پژوهشی در ایالات متحده با عنوان «بررسی تفاوت‌های جنسیتی در تئوری شرمساری مجدد: نقش اعتراف شرم» نشان دادند که شرمساری والدین پیش‌بینی‌کننده مهمی برای تخلف نیست، اما شرمساری همسالان تأثیرگذار است.

چوهی و جانسون^۳ (۲۰۲۰)، در پژوهشی با عنوان «عدالت ترمیمی و شرمساری بازپذیرانه» به روش تحلیلی- توصیفی به این نتایج دست یافته‌اند که امروزه بیشتر کشورها تعهد قابل توجهی به عدالت ترمیمی دارند و یک از مدل‌های مهم در حوزه عدالت ترمیمی شرمساری بازپذیرانه است که می‌تواند ارائه‌دهنده راه‌حل‌های متفاوت در حوزه جرم‌شناسی تلفیقی باشد. عدالت ترمیمی با تأکید بر شرمساری بازپذیرانه به جای مجازات صرف، رویکردی انسان‌محور و جامعه‌محور در مواجهه با جرم اتخاذ می‌کند. این رویکرد بر درک متقابل، جبران خسارت و بازپیوند مجرم با جامعه تمرکز دارد. شرمساری بازپذیرانه در این میان نقش کلیدی ایفا می‌کند؛ زیرا هم به قربانی کمک می‌کند تا رنج خود را درک کند و هم به مجرم امکان پذیرش مسئولیت و ابراز ندامت در محیطی حمایتی را می‌دهد. این فرایند گفت‌وگو محور می‌تواند به بخشش، بازپیوند و در نهایت پیشگیری از وقوع مجدد جرم بینجامد. در مجموع، عدالت ترمیمی با تأکید بر شرمساری بازپذیرانه نشان می‌دهد که رویکردهای مجازات‌محور تنها بخشی از پاسخ مناسب به جرم هستند و لزوماً به پیشگیری از آن نمی‌انجامند. رویکردهای ترمیمی می‌توانند در کنار مجازات به عنوان بخشی از راهکار جامع در مواجهه با جرم و بزهکاری مورد توجه قرار گیرند.

امیلی سینکلر^۴ (۲۰۲۱)، پژوهشی با عنوان «شرمساری ادغام مجدد بومی: مقایسه سنت‌های حقوقی بومی کانادا و نظریه بریث ویت برای شرمساری مجدد» انجام دادند. وی بر این باور است که سنت‌های حقوقی بومی نقش مهمی در خودگردانی بومی دارد، زیرا آداب و رسوم آنها بر اساس نظریه بریث ویت در خصوص شرمساری بازپذیرانه پایه‌گذاری شده است.

حسینی (۱۳۹۸)، پژوهشی با عنوان «رابطه به‌هم‌پیوستگی خانوادگی و شرمسار سازی با بزهکاری؛ مورد مطالعه: دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان شهر تبریز» با استفاده از روش پیمایشی و توزیع پرسشنامه میان دانش‌آموزان دختر و پسر دبیرستان شهر تبریز انجام داد؛ جامعه آماری آن ۸۳۵ نفر بودند. نتایج نشان داد متغیر به‌هم‌وابستگی خانوادگی با متغیرهای شرمسار سازی و بارپذیری رابطه مثبت و با متغیر انگ‌زنی رابطه منفی دارد؛ اما این ادعا که به‌هم‌پیوستگی از طریق متغیرهای شرمسار سازی،

-
1. Chivon
 2. Zavin Nazaretian
 3. Chouhy & Jonson
 4. Sinclair

به‌طور غیرمستقیم بر بزهکاری تأثیر می‌گذارد، تنها تا حدودی (از رهگذر متغیر انگ‌زنی) تأیید شد.

قاسمی مقدم و قاسمی مقدم (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «الگوی شرمسار کردن بزهکاران در سوره یوسف» با روش تحلیلی-توصیفی، به عدالت ترمیمی به‌عنوان یک الگوی اصلی در علوم جنایی پرداختند و اذعان کردند که یکی از نظریه‌های مهم در این رویکرد، نظریه «شرمسازای بازپذیرکننده» است. اساس این نظریه بر مبنای تفکیک شرم برچسب‌زننده و شرم بازپذیرکننده استوار شده است. با تطبیق این نظریه بر سوره یوسف (ع)، می‌توان گفت این سوره، میان شرم برچسب‌زننده علیه همسر عزیز مصر و آثار جرم‌زای آن، با شرمسازای برادران حضرت یوسف مقایسه دقیق‌تری ارائه می‌دهد که به موجب آن، راه درست حل‌وفصل مشکلات ناشی از بزهکاری، از طریق مواجهه‌سازی غیرمستقیم برادران یوسف (ع)، با آثار و عواقب رفتارشان و خنثی‌سازی تکنیک‌های توجیه بزه، به عذرخواهی واقعی آنها و ترمیم روابط میان ایشان و بزه‌دیدگان و خانواده و جامعه محلی منتهی می‌شود.

بیشتر پژوهش‌های انجام‌گرفته به بررسی ابعادی از موضوع می‌پردازند و هر کدام به‌گونه‌ای با موضوع پژوهش ارتباط دارند. نمی‌توان پژوهشی را مشخص کرد که نتایج آن دقیقاً مشابه یافته‌های این پژوهش باشد. اما بیشتر مشابهت‌های زیادی بین یافته‌ها دیده می‌شود. در پژوهش‌های داخلی پژوهش حسینی (۱۳۹۸) نقش خانواده را در شرمساری بازپذیرانه برجسته کرده و پژوهش قاسمی مقدم و قاسمی مقدم (۱۳۹۸) نقش مواجهه‌سازی به‌صورت غیرمستقیم را در شرمساری بازپذیرانه پررنگ کرده است. در پژوهش‌های خارجی نیز چوهی و جانسون (۲۰۲۰)، عدالت ترمیمی و شرمساری بازپذیرانه را بررسی کردند. چوین فیچ و زاوین نظریان (۲۰۱۹)، نقش همسالان را در شرمساری بازپذیرانه مهم ارزیابی می‌کنند. در نهایت آنی آریاتی و پورمانسیاه آریادی (۲۰۱۹) بیان کردند عوامل خانواده، معلمان و جامعه در شرمساری بازپذیرانه اهمیت بسزایی دارند. با توجه به پیشینه پژوهش این تحقیقات بیشتر نقش محیط آموزشی، خانواده، معلمان و جامعه در شرمساری بازپذیرانه را پررنگ کرده‌اند، اما میزان اثربخشی این نقش‌ها را بررسی نکرده‌اند، از این‌رو محققان بر آن شدند که میزان شرمساری بازپذیرانه در محیط‌های خانواده، آموزشی و اجتماعی را مورد ارزیابی و سنجش قرار دهند.

در تحقیق حاضر در پی این هستیم که شرم‌سازی را به‌عنوان یک فرایند تنظیم‌کننده محیط‌های متفاوت مورد بحث و بررسی قرار دهیم، هرچند نظریه بریت ویت محیط‌های متفاوت را مانند نقش مؤسسات آموزشی، محیط‌های خانواده، جامعه، مدارس، دانشگاه‌ها احساسات درونی و عواطف اخلاقی پوشش می‌دهد. اما در این تحقیق، تمرکز بیشتر بر روند شکل‌گیری شرمساری در محیط‌های آموزشی قرار دارد. نظر بریت ویت با این پژوهش همخوان است که «بستگان

بهترین فضای بروز شعور شرمساری بازپذیرانه را در جامعه‌ای که روابط دوستانه، محبت و صمیمیت در آن پایدار است، فراهم می‌کنند» (بریت ویت، ۱۹۸۹: ۵۶).

این مقاله جزء اولین مقالاتی است که اطلاعاتی در خصوص شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان مقاطع تحصیلی مدرسه و دانشگاه شهر هرات ارائه می‌دهد. از این رو این سؤال کلی مطرح است که میزان شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات چقدر بوده است؟ به این منظور پژوهش با هدف اصلی سنجش میزان شرمساری بازپذیرانه در ابعاد محیط خانواده، فضای اجتماعی و فضای آموزشی انجام خواهد گرفت. با توجه به شکاف اطلاعاتی موجود و اهداف پژوهش، از جنبه نوآوری، برخوردار است و به نظر می‌رسد که جزو نخستین پژوهش‌های ساختارمند در خصوص سنجش میزان شرمساری بازپذیرانه در افغانستان و جزو معدود پژوهش‌های فارسی در خصوص سنجش شرمساری بازپذیرانه محسوب می‌شود.

۲. روش و ابزار کار

تحقیق حاضر، مطالعه مقطعی سنجش میزان شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان در دهه‌های سنی ۱۸ تا ۲۴ سال شهر هرات است. جامعه آماری تحقیق نوجوانان و جوانان شهر هرات بودند که در سال تحصیلی ۱۴۰۲ مشغول به تعلیم و تحصیل بودند. در این زمینه با توجه به ظرفیت همکاری دانشگاه‌ها در مقطع کارشناسی و اداره آموزش - پرورش با محقق و نبود هرگونه چارچوب آماری در دسترس از جامعه آماری، ابتدا در جهت تعیین حدود جامعه آماری تلاش شد و ثانیاً امکان‌پذیری نمونه‌برداری از شیوه نمونه‌برداری تصادفی توزیع پرسشنامه‌ها به صورت افراد در دسترس انجام شد؛ همچنین از بین دبیرستان‌های پسرانه و دخترانه شهر هرات شش مدرسه و پنج دانشگاه به صورت تصادفی انتخاب شد. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۰ نفر از مجموع ۳۶۰۰۰ نفر تعیین شد که برای هریک از مدارس دخترانه و پسرانه (سلطان غیاث‌الدین غوری، انقلاب اسلامی، مولانا عبدالرحمن جامی، ذکور تجربوی، اناث تجربوی و دبیرستان مهری هروی) ۲۰۷ پرسشنامه و برای پنج دانشگاه (هرات، اشراق، غالب، جامی، هریوا) ۱۷۳ پرسشنامه و در مجموع در شش مدرسه و پنج دانشگاه ۳۸۰ پرسشنامه توزیع شد. شایان ذکر است که مدارس و دانشگاه‌های موجود در فهرست به صورت پراکنده در گستره جغرافیای هرات واقع شده‌اند. قبل از تحقیق از ریاست اتحادیه پوهنتون‌های زون غرب و ریاست آموزش و پرورش استان هرات اجازه و تأیید لازم جهت بررسی گرفته شد؛ سپس رضایت جداگانه از مدیریت هریک از مدارس انتخاب شده کسب شد.

معیار ورود در این پژوهش نوجوانان و جوانان (دانش‌آموز و دانشجو) پسر و دختر مدارس و دانشگاه‌های دولتی و خصوصی استان هرات بودند و معیار خروج نداشتن رضایت آگاهانه و

نداشتن تمایل به شرکت در تحقیق بود. در این تحقیق دانشجویان و دانش‌آموزان با حضور پرسشگر و با آگاهی از اهداف مطالعه به سؤالات پرسشنامه که بدون نام بود، پاسخ دادند و به دانشجویان و دانش‌آموزان اطمینان داده شد که به علت بدون نام بودن پرسشنامه، اطلاعات محرمانه خواهد ماند. همچنین پرسشنامه‌ها طوری توزیع شد که اخلال در تدریس استادان و معلمان محترم به وجود نیاید. دلیل انتخاب گروه نوجوانان و جوانان هرات تحت تأثیر قرار داشتن این گروه و در معرض آسیب بودن، و گرایش آنان به سمت بزهکاری بوده است. با وجود این یکی از محدودیت‌های این پژوهش، ناآشنایی دانش‌آموزان با نحوه پاسخگویی به پرسشنامه از یک سو و شرمساری بازپذیرانه از سوی دیگر بود. برای حل این مشکل، تلاش شد تا با ایجاد فضایی صمیمی، پرسشگر، پاسخگو و راهنمای سؤالات به وجود آمده باشد.

با توجه به محدودیت دسترسی مستقیم به جامعه آماری بزهکار و بزه‌دیده (به دلیل شرایط به وجود آمده سیاسی اجتماعی در زمان انجام تحقیق حاضر)، از این رو به اجبار جامعه آماری خود را به صورت فرضی در موقعیت بزهکار و بزه‌دیده قرار داده و سؤالات را متناسب با آن طرح کرده‌ایم. با توجه به محدودیت اداری پرسشگر در توزیع تعداد بالاتر پرسشنامه، تعمیم‌پذیری نتایج به دست آمده از این پژوهش به سایر شهرهای افغانستان و مقاطع تحصیلی دیگر محل تردید خواهد بود.

جامعه آماری پژوهش ۵۳/۷ درصد (۲۰۴ نفر) نوجوانان و ۴۶/۳ درصد (۱۷۶ نفر) بودند که از این میان ۴۳/۴ درصد دختران و ۵۶/۶ درصد پسران دانش‌آموز و دانشجو به ترتیب با دامنه‌های سنی ۱۴-۱۸ و ۱۸-۲۵ سال در مقاطع دبیرستان ۵۴/۵ درصد (۲۰۷ نفر) و دانشگاه ۴۵/۵ درصد (۱۷۳ نفر) بودند.

جدول ۱. داده‌های جمعیت‌شناختی متغیرهای مطالعه شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات

سن		مقطع تحصیلی	
نوجوانان	جوانان	دیپستان	دانشگاه
۱۸-۱۴	۲۵-۱۸	۲۰۷	۱۷۳
۲۰۴	۱۷۶	۵۴/۵	۴۵/۵
۵۳/۷	۴۶/۳		
جنسیت (دختر و پسر)			
دختر		پسر	
۱۶۵		۲۱۵	
۴۳ درصد		۵۷ درصد	

ابزارهای اندازه‌گیری تحقیق

پرسشنامه مقیاس ارزیابی احساسات اخلاقی و ارتکاب جرم رابرت^۱ و سونسون^۲ (۲۰۱۲): این پرسشنامه ۲۰ سؤال دارد و هدف آن بررسی تأثیر احساسات شرم و گناه و در شرمساری سازی مرتکب جرم در فضای آموزشی، اجتماعی و خانواده است. ضریب آلفای کرونباخ آن در پژوهش سازندگان آن، ۰/۹۰ گزارش شده است که نشان از همسانی درونی خوب آزمون دارد. چنانکه در پژوهش رابرت، سونسون، فرنک^۳، لیوی^۴، گربن^۵، بروینسما^۶ و ویم برناسکو^۷ روایی و پایایی این پرسشنامه بررسی شد که روایی همگرایی این مقیاس، حاکی از همبستگی رضایت‌بخش بین ابعاد مقیاس ارزیابی احساسات اخلاقی و ارتکاب جرم رابرت سونسون با نمره کل بود (رابرت و همکاران، ۲۰۱۳: ۲۲).

پرسشنامه نقش همدلی، شرم و گناه در تصمیم‌گیری خشونت ویکستروم و بیتمن^۸: یک پرسشنامه ۵۴ سؤالی است که احساسات اخلاقی در مشارکت جرم (گناه، شرم، همدلی، قواعد اخلاقی و خشونت) در نوجوانان و جوانان را اندازه‌گیری می‌کند. در پژوهش بیتمن و ویکستروم

1. Robert
2. Svensson
3. Frank
4. Lieve
5. Gerben
6. Bruinsma
7. Wim Bernasco
8. Wikström & Bateman

آلفای کرونباخ برای مقیاس‌ها به ترتیب ۰/۸۸، ۰/۹۴، ۰/۸۱، ۰/۹۰ برآورد شده است (نیماترودی-بتمن، ۲۰۱۴؛ ویکستروم، ۲۰۱۷: ۵۵).

در همین زمینه پرسشنامه تحقیق، محقق ساخته با ابعاد مختلف (فضای خانواده، فضای آموزشی و محیط اجتماعی)، در آن استفاده شده است. این پرسشنامه دارای سه متغیر و ۳۵ گویه است و در مقیاس هفت‌نمره‌ای لیکرت ارزیابی شد. به گونه‌ای که گویه‌های ۱ تا ۹ برای سنجش بعد خانواده و گویه‌های ۱۰ تا ۲۰ بعد اجتماعی شرمساری بازپذیرانه را بررسی کرده است. همچنین گویه‌های ۲۱ تا ۳۵ پرسشنامه برای سنجش بعد فضای آموزشی شرمساری بازپذیرانه بوده است. از طرفی روایی این تحقیق، مطالعه و پرسشنامه مورد استفاده در آن، مورد تأیید استادان و متخصصان در ایران و دانشگاه‌ها و اداره آموزش پرورش شهر هرات قرار گرفته است؛ بنابراین برای تعیین پایایی این تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد، آلفای کرونباخ آن برای بعد خانواده ۰/۹۲، محیط اجتماعی ۰/۸۲، فضای آموزشی ۰/۸۰ و ضرایب آلفای متغیرها در جدول ۲ حاکی از آن است که پایایی ابزار سنجش (پرسشنامه) در حد مطلوبی است. همچنین برای تحلیل داده‌ها از برنامه SPSS 23 استفاده شده است.

جدول ۲. ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای مطالعه شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات

متغیر مستقل تحقیق	شاخص	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
شرمساری بازپذیرانه	خانواده محیط	۹	۰/۹۲
	محیط اجتماعی	۱۱	۰/۸۲
	فضای آموزشی	۱۵	۰/۸۰

نحوه ارزش‌گذاری: در پرسشنامه برای هر سؤال هفت گزینه وجود داشت که در ابعاد محیط خانواده، فضای اجتماعی و فضایی آموزشی برای گزینه خیلی کم عدد ۱، برای گزینه کم عدد ۲، برای گزینه کم تا متوسط عدد ۳، برای گزینه متوسط عدد ۴، برای گزینه متوسط تا زیاد عدد ۵، برای گزینه زیاد عدد ۶ و برای گزینه خیلی زیاد عدد ۷ در نظر گرفته شد.

با توجه به سنجش مطالب فوق در پرسشنامه برای هر سؤال هفت گزینه وجود داشت که ۱ بیانگر کمترین میزان (خیلی بعید) و ۷ بیانگر بالاترین میزان (به احتمال زیاد) بوده است. توضیح اینکه اگرچه، داده‌ها در طیف لیکرت کیفی و از نوع رتبه‌ای (Ordinal) محسوب می‌شوند. ولی با توجه به اینکه برای هر متغیر از چند گویه استفاده شده است، به لحاظ عملیاتی کردن پژوهش، ضمن کمی تلقی کردن داده‌ها، میانگین پاسخ‌ها در گویه‌های مختلف مرتبط با متغیر، اعلام شده

است؛ بنابراین، اعلام امتیاز ۱ و ۷ به ترتیب به منزله پایین ترین و بالاترین اندازه شرمساری بوده است.

برای تجزیه و تحلیل داده های مربوط، متغیرهای پژوهش را از نظر نرمال بودن از دو آزمون چولگی (Skewness) و کشیدگی (Kurtosis) انجام شد. یافته های آزمون نشان می دهد که مقدار عدد حاصله در بازه ۲ و ۲- است. بنابراین می توان گفت که توزیع داده ها نرمال است. همچنین به منظور استاندارد ساختن میانگین داده های حاصله و یکنواخت سازی بین میانگین ها از فرمول زیر بر اساس برنامه Excel با استفاده از میانگین Average - مؤلفه = (میانگین * ۷/۱۰۰) به دست آمده است.

نتایج

یافته های توصیفی: همان طور که اشاره شد، تحقیق حاضر در مؤلفه های شرمساری بازپذیرانه در ابعاد خانواده، اجتماع و آموزشی متمرکز بوده است. در علوم اجتماعی و روانشناسی، مفهوم «ابعاد» به معنای ویژگی ها یا عوامل مجزا و قابل اندازه گیری است که برای توصیف و تجزیه و تحلیل یک مفهوم یا پدیده استفاده می شود.

۳. ابعاد شرمساری بازپذیرانه

منظور و مقصود از شرمساری بازپذیرانه بر اساس تعریف بریث ویت، مراقبت به طرد عمل منحرفانه یا مجرمانه در چارچوب دسته ای از اقدامات و عکس العمل های است که در راستای آن به بزه کار احترام گذاشته شده، آبرو و کرامت انسانی او محفوظ می شود و بر اساس این دیدگاه ابعاد شرمساری بازپذیرانه عبارت اند از محیط های (خانواده، اجتماعی و آموزشی) که هریک از این ابعاد را به اختصار بررسی می کنیم.

۱.۳. سنجش بعد خانواده

خانواده به مجموعه ای از افرادی اطلاق می شود که به صورت مشترک زندگی کرده و ارتباطات خود را بر اساس روابط خونی یا ازدواجی تعریف می کنند (بروس کوئن، ۱۳۹۵: ۱۶۹). خانواده در افغانستان اغلب به عنوان یک واحد اجتماعی مهم و محوری در زندگی افراد شناخته می شود و اهمیت بسیاری در فرهنگ و جامعه افغانستان دارد. بعد خانواده به ویژگی ها و عواملی اشاره دارد که برای توصیف و تحلیل خانواده استفاده می شوند. محیط خانواده شامل اعضای خانواده و روابط بین آنهاست و می تواند بر تربیت و رشد فرد تأثیرگذار باشد.

ابعاد خانواده در شرمساری بازپذیرانه از لحاظ مقیاس دارای ۹ گویه است که شامل سؤالاتی همچون برداشتن موبایل از مغازه، مصرف سیگار یا مواد مخدر، آسیب زدن به اموال دیگران،

حمله با چاقو یا سلاح، آزار و اذیت، تهدید هم‌کلاسیان با ارسال پیام، نشان دادن خشونت در مکان‌های عمومی، تقلب در امتحانات و آزار هم‌کلاسی‌ها بر اساس پژوهش حاضر که در شهر هرات به‌دست آمده است و در جدول ۳ مشاهده می‌کنید.

جدول ۳. مؤلفه‌های بعد خانواده شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات

مؤلفه‌ها	ابعاد	گویه	پیش‌گویه	ح	کم تا متوسط	متوسط	زیاد متوسط تا زیاد	زیاد	خیلی زیاد	میانگین از ۱۰۰
شرمساری بازپذیرانه	ابعاد خانواده	هنگام برداشتن موبایل از مغازه و اطلاع والدین، احساس شرم می‌کنم.	۲	۱۸	۰/۳	۴/۳	۵/۳	۷/۹	۴/۵۱	۸۶/۹۷
		در صورت اطلاع والدینم از مصرف مواد مخدر و سیگار، احساس شرمساری می‌کنم.	۴	۱۴	۰/۸	۲/۷	۹/۶	۷/۴	۷/۴۷	۸۴/۶۵
		آسیب زدن به اموال اشخاص در صورت اطلاع والدین، احساس شرمساری می‌کنم.	۲	۱۸	۰/۸	۲/۴	۲/۷	۱۲/۴	۲/۴۰	۸۴/۱۴
		زمانی که والدینم مطلع شود که با خود سلاح گرم و سرد با هدف درگیری حمل می‌کنم احساس شرمساری می‌کنم.	۳	۱۹	۱/۹	۳	۸/۵	۹/۵	۴/۴۱	۸۲/۶۱
		ارسال پیام به همسالان به‌منظور تهدید، آزار و اذیت آنها در صورت مطلع شدن خانواده، احساس شرمساری می‌کنم.	۱	۱۸	۱/۵	۴/۲	۳/۱۲	۱۱/۶	۳/۳۷	۸۱/۹۷
		نشان دادن خشونت در مکان‌های عمومی با توجه به آگاهی والدین، احساس شرمساری می‌کنم.	۱	۱۸	۲/۶	۳/۶	۶/۹	۱۴/۶	۲/۳۳	۸۱/۳۷
		با آگاهی والدینم از تقلب در امتحانات، احساس شرمساری می‌کنم.	۳	۱۱	۱/۳	۵/۷	۴/۹	۱۰/۹	۷/۳۳	۸۰/۹۱

در صورت آزار همکلاسی‌ها و اطلاع والدین، احساس شرمساری می‌کنم.	۸/۲	۳/۱	۵/۲	۷/۱۱	۱۳/۵	۳/۰	۵/۳۵	۸۰/۵۴
در صورتی که مرتکب جرم شوید و از سوی خانواده مورد بخشش قرار گیرید، چقدر احتمال انجام آن را در آینده می‌دهید؟	۱/۴۸	۵/۶	۱۱/۴	۳/۷	۵/۲	۴/۹	۱/۱۲	۷۲/۶۲
میانگین کل								۸۱/۷۵

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده گویه اگر زمان برداشتن موبایل از مغازه، گیر بیفتیم و والدینم از این رفتارم مطلع شوند احساس شرمساری می‌کنم، بالاترین رتبه را با میانگین ۸۶/۹۷ درصد به خود اختصاص داده است. همچنین در این گویه آیتم کمبا امتیاز ۰/۳ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۵۱/۸ درصد بالاترین درصد را داراست. پس از آن، کشیدن سیگار و مصرف مواد مخدر با میانگین ۸۴/۶۵ درصد شرمساری بازپذیرانه در ابعاد خانواده رتبه دوم را به‌دست آورده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۰/۸ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۴۷/۱ درصد بالاترین درصد را داراست.

همین‌طور گویه سوم شرمساری بازپذیرانه بعد خانواده در مورد آسیب رساندن به اموال یا ماشین اشخاص، با میانگین شرمساری ۸۴/۱۴ درصد رتبه سوم را به خود اختصاص داده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۰/۸ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۴۰/۲ درصد بالاترین درصد را داراست.

بر اساس تحقیق حاضر شرمساری بازپذیرانه در ابعاد خانواده سؤال حمل چاقو یا اسلحه به هدف درگیری و آگاهی خانواده از این موضوع دارای میانگین ۸۲/۶۱ درصد است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱/۹ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۴۱/۵ درصد بالاترین درصد را داراست.

از سوی دیگر یکی از ابعاد خانواده در شرمساری بازپذیرانه (ارسال پیامک جهت آزار، تهدید و ترساندن همکلاسی‌ها) با میانگین ۸۱/۹۷ درصد در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات شرمساری بازپذیرانه را پاسخ متوسط داده‌اند. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱/۵ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۳۷/۶ درصد بالاترین درصد را داراست.

بعد ششم از ابعاد خانواده در شرمساری بازپذیرانه (خشونت به دیگران در یک مکان عمومی) با میانگین نمرات ۸۱/۳۷ درصد پاسخ متوسط داده‌اند. در این گویه آیتم خیلی کم با امتیاز ۱/۸ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز ۳۴/۲ درصد بالاترین درصد را داراست.

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که شرمساری بازپذیرانه از ابعاد خانواده در مورد تقلب در امتحانات و آگاهی والدین با میانگین ۸۰/۹۱ درصد در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات بوده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱/۳ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز ۳۵/۷ درصد بالاترین درصد را داراست.

نیز سؤال اگر هم‌صنفی‌های خویش را آزار دهم و والدینم از آن مطلع شوند، شرمسار می‌شوم با میانگین ۸۰/۵۴ درصد کمترین میزان را در بین گویه‌های شرمساری بازپذیرانه در ابعاد خانواده متعلق به خود کرده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱/۳ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۳۵/۵ درصد بالاترین درصد را داراست.

از چستی دیگر گویه ۹ مربوط به بخشش افراد از سوی والدین در ادغام مجدد و تأثیرگذاری در جلوگیری از تکرار جرم با میانگین ۷۲/۶۲ درصد نشان می‌دهد که بخشش خانواده نیز می‌تواند تأثیری در احساس شرمساری داشته باشد و ممکن است در آینده انجام این رفتارها را تحت تأثیر قرار دهد. در این گویه آیتم متوسط تا زیاد ۵/۲ درصد با امتیاز کمترین درصد و آیتم خیلی کم با امتیاز ۴۸/۱ درصد بالاترین درصد را داراست.

به‌صورت کلی نتایج بعد خانواده با میانگین ۸۱/۷۵ درصد نشان می‌دهند که احساس شرمساری در مواقعی که رفتارها یا اقداماتی مورد توجه والدین قرار می‌گیرد، جایگاه مهمی دارد و می‌تواند تأثیر زیادی بر رفتارهای آینده افراد داشته باشد.

۴. سنجش بعد اجتماعی

بعد اجتماعی به روابط فرد با جامعه و محیط اجتماعی خود اشاره دارد. این بعد به تعاملات فرد با اعضای جامعه و محیط اطراف می‌پردازد و می‌تواند بر تفکرات، اعتقادات و رفتارهای فرد تأثیر بگذارد. عواملی مانند فرهنگ، اجتماع، نظام ارزشی و تجارب اجتماعی فرد در این بعد نقش مهمی ایفا می‌کنند.

در تحقیق حاضر میانگین ارزیابی مؤلفه «محیط اجتماعی» به لحاظ اثربخشی مقیاس شرمساری بازپذیرانه (در نظرسنجی نمونه آماری (شهر هرات)) در ۱۰ گویه و یک گویه هم به لحاظ نقش بخشش در ادغام مجدد و جلوگیری از ناهنجاری‌های مجدد در فضای عمومی مورد سنجش قرار گرفت. گویه‌های ده‌گانه شرمساری بازپذیرانه در قالب سؤالاتی از جمله احساس شرمساری در قضیه اختطاف (آدم‌ربایی)، خریدوفروش مواد مخدر، خریدوفروش اموال مسروقه، آسیب زدن به اموال عمومی، حمله یا تهدید به دلیل نژاد یا مذهب، استفاده از خدمات عمومی به‌صورت خسونت‌آمیز، عدم پرداخت هزینه‌های حمل‌ونقل عمومی، سروصدا و بی‌ادبی در

مکان‌های عمومی، یادگاری نوشتن در فضای عمومی، رانندگی خطرناک بر اساس پژوهش حاضر که در شهر هرات به‌دست آمده است، در جدول ۴ مشاهده می‌کنید.

جدول ۴. مؤلفه‌های بعد اجتماعی مطالعه شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات - افغانستان

مؤلفه ها	ابعاد	گویه	ع	ع	میانگین	سطح	سطح	سطح تا زیاد	زیاد	زیاد	میانگین
شرمساری بازپذیرانه	اجتماعی	در صورتی که دیگران متوجه نقشم در آدمربایی شوند، احساس شرمساری می‌کنم.	۱/۲	۱/۱	۲/۱	۲/۳	۲/۲	۲/۵	۲/۶۰	۱/۸۹	۵۱
		زمان خریدوفروش مواد مخدر، دوستانم اطلاع یابند، احساس شرمساری می‌کنم.	۱/۸	۰/۲	۳/۰	۳/۳	۶/۴	۳۱/۳	۵۰/۵	۵۱/۸۶	۸۲
		در صورت اطلاع دیگران از این‌که اموال مسروقه را خریدوفروش می‌کنم، احساس شرمساری می‌نمایم.	۱/۲	۱/۲	۳/۱	۳/۳	۵/۵	۳۵/۸	۴۲/۴	۸۴/۴	۸
		از آسیب زدن به اموال عمومی شهری (ایستگاه اتوبوس، سطل‌های زباله، وسایل شهرسازی...)، احساس شرمساری می‌کنم.	۱/۱	۱/۲	۳/۱	۳/۲	۶/۹	۳۴/۱۲	۳۹/۲	۳.۷۷/۳	۶۷
		در صورت تهدید، حمله و بی‌ادبی به جهت متفاوت بودن رنگ پوست، مذهب و نژاد و با آگاهی دیگران از این عمل، احساس شرمساری می‌کنم.	۱/۱	۱/۲	۳/۱	۳/۲	۱۲/۱۳	۳۲/۱۳	۳۵/۲۵	۸۱/۳	۹۲
		هنگام استفاده از خدمات عمومی (مغازه، جایگاه سوخت، بانک و...) علیه کسی از زور، خشونت یا تهدید استفاده کنم، احساس شرمساری می‌کنم.	۱/۳	۰/۲	۳/۰	۳/۳	۱۳/۱۵	۳۱/۳۱	۳۳/۴	۸۰/۳	۵۲
		در صورت سفر با استفاده از وسایل حمل‌ونقل عمومی از پرداخت کرایه خودداری ورزم و دیگران متوجه شوند، احساس شرمساری می‌کنم.	۱/۱	۱/۲	۴/۱	۴/۱۱	۱۶/۹	۲۸/۷	۳۴/۴	۸۰/۳	۱/۸
		در صورت سروصدا و بی‌ادبی در مکان عمومی مردم از من شکایت کنند، احساس شرمساری می‌کنم.	۱/۹	۳/۳	۵/۵	۶/۱۳	۸/۸	۳۲/۳۲	۳۴/۷	۷۹/۳	۸۲
		چنانچه در فضای عمومی هنگام نگارش یادگاری دیگران متوجه شوند، احساس شرمساری می‌کنم.	۱/۱	۱/۲	۵/۱	۵/۱۵	۵/۵	۳۰/۳	۳۰/۷	۷۸/۳	۱/۷
		زمان رانندگی با سرعت غیرمجاز و خطرساز متوجه می‌شوید دیگران از این رفتار انزجار دارند، چقدر احساس شرمساری می‌کنم.	۱/۷	۰/۴	۳/۰	۳/۱۵	۱۱/۱۱	۳۲/۳۱	۳۱/۳	۷۸/۳	۲۴
		در صورت انجام یک جرم و ناهنجاری اجتماعی مورد بخشش دیگران قرار می‌گیرید، چقدر احتمال انجام مجدد آن را می‌دهید؟	۱/۱	۷/۴۸	۷/۱۲	۱۲/۵	۴/۸	۱۲/۲	۹/۷	۷۳/۳	۶
		میانگین کل									
		۸۱/۳									

گویه اول تحقیق با شرمساری بازپذیرانه در قضیه اختطاف (آدم‌ربایی) با میانگین ۸۹/۲ درصد نشان می‌دهد، زمانی که دیگران متوجه شوند که شما در آدم‌ربایی نقش داشته‌اید بیشترین اثرگذاری را داشته است. از این رو گویه اول در بین ابعاد اجتماعی شرمساری بازپذیرانه رتبه اول را

داشته است و همچنین در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱/۳ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۶۰/۵ درصد بالاترین درصد را داراست.

بر اساس مؤلفه دوم تحقیق در مورد اطلاع دوستان از خریدوفروش مواد مخدر در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات با میانگین ۸۶/۵۱ درصد رتبه دوم را در بین ابعاد شرمساری بازپذیرانه اجتماعی به دست آورده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۰/۷ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۵۰/۵ درصد بالاترین درصد را داراست.

گویه سوم ابعاد شرمساری بازپذیرانه در خریدوفروش اموال مسروق و آگاهی دیگران از این موضوع با میانگین ۸۴/۸۲ درصد نشان می‌دهد که شرمساری بازپذیرانه در خریدوفروش اموال مسروقه و آگاهی دیگران از این موضوع تأثیر مؤثری دارد. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱/۷ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۴۲/۸ درصد بالاترین درصد را داراست.

یافته‌های تحقیق حاضر در گویه چهارم نشان می‌دهد که شرمساری بازپذیرانه از آسیب رساندن به اموال عمومی شهری در بین نوجوانان و جوانان با میانگین ۸۳/۷۷ درصد است. نتایج آماری نشان می‌دهد که در محیط افغانستان، آسیب زدن به اموال عمومی شهری مانند ایستگاه‌های اتوبوس، سطل‌های زباله و وسایل شهرسازی، به احساس شرمساری قابل توجهی منجر می‌شود. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱/۵ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۳۹/۲ درصد بالاترین درصد را داراست.

نتایج گویه پنجم تحقیق بیانگر شرمساری بازپذیرانه (حمله، تهدید یا بی‌ادبی به دلیل رنگ پوست، نژاد یا مذهب) در بین نوجوانان و جوانان با میانگین ۸۱/۶۷ درصد شرمساری بازپذیرانه رتبه پنجم را به خود اختصاص داده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱/۸ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۳۵ درصد بالاترین درصد را داراست.

گویه ششم بعد شرمساری بازپذیرانه اجتماعی نشان می‌دهد که استفاده از زور، خشونت یا تهدید برای استفاده از خدمات عمومی علیه اشخاص با میانگین ۸۰/۹۲ است. احساس شرمساری واکنشی طبیعی و قابل درک به رفتارهای غیرقانونی و ضداجتماعی است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۰/۵ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۳۳/۴ درصد بالاترین درصد را داراست. همچنین گویه هفتم شرمساری بازپذیرانه در بعد اجتماعی نشان می‌دهد که خودداری از پرداخت کرایه به وسایل حمل‌ونقل شهری، در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات با میانگین ۸۰/۵۲ درصد است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱/۵ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۳۴/۴ درصد بالاترین درصد را داراست. عدم پرداخت کرایه وسایل حمل‌ونقل، به تعبیری دیگر، یک نوع ناهنجاری است و متعارف نیست. این رفتار ضداجتماعی است و می‌تواند سبب ایجاد مشکلات در جامعه شود.

از جهتی دیگر گویۀ هشتم تحقیق نشان می‌دهد که شرمساری بازپذیرانه در مورد سروصدا و بی‌ادبی در فضای عمومی، با میانگین ۷۹/۸ درصد را نمایش می‌دهد. در این گویۀ آیتم کم با امتیاز ۱ درصد کمترین درصد و آیتم (خیلی زیاد) با امتیاز ۳۴/۷ درصد بالاترین درصد را داراست. این نتایج نشان می‌دهند که در فضای عمومی، نوجوانان و جوانان ممکن است در مواجهه با سروصداهای ناخواسته و بی‌ادبی احساس شرمساری کنند. به همین دلیل در فضای عمومی، رعایت احترام به دیگران و حفظ نظم و آرامش محیط، بسیار مهم است. عدم رعایت این اصول می‌تواند سبب ایجاد تنش و احساسات منفی در جامعه شود و بر اساس تحقیق حاضر در شرمساری بازپذیرانه از ابعاد اجتماعی (یادگاری نوشتن در اماکن عمومی) در بین نوجوانان و جوانان از میانگین ۷۸/۸۲ درصد برخوردار است. در این گویۀ آیتم کم با امتیاز ۱/۵ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز ۳۰/۷ درصد بالاترین درصد را داراست. این نتایج نشان می‌دهند که برخی نوجوانان و جوانان ممکن است در مواجهه با این نوع رفتار، احساس شرمساری کنند. یادگاری نوشتن در اماکن عمومی، علاوه بر اینکه ضداجتماعی و ناقض قوانین است، می‌تواند به زیبایی و آراستگی محیط عمومی آسیب برساند.

گویۀ دهم تحقیق در بعد شرمساری بازپذیرانه از ابعاد اجتماعی احساس شرمساری بازپذیرانه (هنگام رانندگی با سرعت غیرمجاز و خطرناک)، با میانگین ۷۸/۷ درصد را نشان می‌دهد. در این گویۀ آیتم کم با امتیاز ۰/۷ درصد کمترین درصد و آیتم احتمال دارد با امتیاز ۳۲/۱ درصد بالاترین درصد را داراست. رانندگی با سرعت غیرمجاز و خطرناک، علاوه بر اینکه نقض قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی است، می‌تواند به تصادفات جدی و خطرناک منجر شود و زندگی و امنیت دیگران را به خطر بیندازد. احساس شرمساری در این مورد ممکن است بیانگر آگاهی از آثار مخرب این نوع رفتار باشد و نشان دهد که توجه به امنیت و سلامت دیگران واقعاً مهم است. اما نکته‌ی شایان توجه این است که میانگین احتمال انجام مجدد جرم و ناهنجاری اجتماعی (۷۳/۲۴ درصد) حاکی از آن است که بخشش و ادغام مجدد می‌تواند اقدام‌های بعدی نوجوانان و جوانان را کنترل‌پذیرتر و از انجام مجدد جرم و ناهنجاری جلوگیری کند. در این گویۀ آیتم متوسط تا زیاد با امتیاز ۴/۸ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی کم با امتیاز ۴۸/۱ درصد بالاترین درصد را داراست.

یافته‌های تحقیق حاضر بر اساس محاسبه میانگین کلی (۸۱/۶۳ درصد) است، مؤلفه شرمساری بازپذیری اجتماعی نشان می‌دهد که درصد زیادی از نوجوانان و جوانان در مواقع مذکور احساس شرمساری می‌کنند.

۵. سنجش بعد آموزشی

بعد آموزشی به تجارب آموزشی و یادگیری فرد در طول عمر اشاره می‌کند. محیط آموزشی شامل مدارس و دانشگاه‌ها است و بر تحصیلات و یادگیری فرد تأثیر می‌گذارد. عواملی مانند کیفیت تدریس، منابع آموزشی، فرصت‌های یادگیری و محیط فیزیکی مدرسه یا دانشگاه مهم هستند. ارتباطات فرد با معلمان و همکلاسی‌ها نیز در این محیط تأثیرگذار است.

در تحقیق حاضر میانگین ارزیابی مؤلفه «محیط آموزشی» به لحاظ اثربخشی مقیاس شرمساری‌بازپذیرانه (در نظرسنجی نمونه آماری (شهر هرات)) در ۱۵ گویه و در قالب سؤالاتی از جمله سرقت اموال آموزشی، مصرف مواد مخدر، دزدی از مغازه، مرتکب رفتار مجرمانه، اذیت محصلان، حمله، تهدید یا بی‌ادبی به دلیل رنگ پوست، نژاد یا مذهب به هم‌صنفی‌ها، خشونت و زور در برابر کارکنان آموزشی، برخورد انضباطی مسئولان آموزشی، تقلب در امتحان، نظارت مسئولیان آموزشی یا دوربین مداربسته، ناهنجاری اجتماعی، آزار و تهدید از طریق پیام‌ها (صوتی و پیامک)، هک وای‌فای دیگران، مورد سنجش قرار گرفت (جدول ۵).

جدول ۵. مؤلفه‌های بعد آموزشی مطالعه شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات - افغانستان

مؤلفه‌ها	آموزشی	گویه	خیلی کم	کم	متوسط کم تا متوسط	متوسط	تأ زیاد متوسط	زیاد	زیاد خیلی	میانگین ۱۰۰
شرمساری بازپذیرانه	آموزشی	در صورتی که از اموال آموزشی سرقت کنید و دیگران متوجه شوند، چقدر احساس شرمساری می‌نمایید؟	۲/ ۱	۲/ ۲	۴/ ۲	۷/ ۱	۳۳/ ۶	۴۹/ ۵	۸۷/ ۴۷	
		هنگام مصرف مواد مخدر (چرس، تریاک، شیشه، کریستال و...) و سیگار اگر مسئول آموزشی متوجه شود احساس شرمندگی می‌کنم.	۲/ ۸	۰/ ۲	۲/ ۶	۴/ ۷	۲۹/ ۴	۵۲/ ۳	۸۷/ ۱۸	
		در حال دزدی از مغازه‌ای دستگیر می‌شوید و استادان از موضوع اطلاع می‌یابد، چقدر احساس شرمندگی می‌کنید؟	۲/ ۶	۰/ ۲	۲/ ۴	۵/ ۷	۳۳/ ۴	۴۷/ ۶	۸۶/ ۵	
		وقتی مرتکب رفتار مجرمانه شوم و مورد مجازات قرار بگیرم احساس ندامت و شرمساری می‌کنم.	۱/ ۳	۱/ ۱	۱/ ۳	۶/ ۵	۳۷/ ۶	۳۸/ ۱	۸۵/ ۴	
		اگر محصلی را اذیت کنید و او ناراحت شود، چقدر احساس شرمساری می‌کنید؟	۱/ ۱	۱/ ۱	۳/ ۴	۹/ ۷	۲۶/ ۳	۴۴/ ۷	۸۴/ ۴۷	
		به دلیل رنگ پوست، نژاد یا مذهب به هم‌جنسی خود حمله، تهدید یا بی‌ادبی کرده‌اید و استادان متوجه این امر شد، چقدر احساس شرمندگی می‌کنید؟	۱/ ۵	۰/ ۱	۲/ ۶	۸/ ۱۳	۳۳/ ۱	۳۹/ ۷	۸۴/ ۲۸	
		برای رفع مسئولیت خویش در مقابل کارکنان آموزشی از تهدید، خشونت و زور استفاده کرده‌اید و استادان متوجه گرد، چقدر احساس شرمساری می‌کنید؟	۱/ ۸	۰/ ۱	۴/ ۳	۵/ ۹	۳۷/ ۲	۳۶/ ۵	۸۳/ ۸۷	
		در صورتی که مسئولان آموزشی با من برخورد انضباطی کنند، احساس شرم می‌کنم.	۱/ ۸	۰/ ۱	۴/ ۵	۶/ ۱	۳۹/ ۳	۶/ ۳	۸۳/ ۷۲	

۸۲/۷۴	۳	۴	۲	۶	۸	در حال آسیب رساندن به اموال عمومی آموزشی (پروژکتور، تخته، صندلی، میز و...) استادان متوجه می شود، چقدر احساس شرمندگی می کنید؟	۱/	۰/	۳/	۹/	۱۴/	۳۳/	۳۶/
۸۲/۴۸	۵	۸	۴	۶	۳	اگر ناظر امتحان هنگام تقلب متوجه شود، احساس شرمساری می کنم.	۱/			۹/	۹/	۳۷/	۵
۸۲/۲۲	۱	۵	۳	۵	۱	هنگامی که احساس کنم تحت نظارت مسئولان آموزشی یا دوربین مدار بسته محل تحصیل هستم مواظب رفتارهایم خواهم بود.	۲/	۱/	۴/	۷/	۱۲/	۴۰/	۳۱/
۸۱/۸۸	۱	۳	۶	۸	۸	در صورت انجام ناهنجاری اجتماعی اگر استاد یا مسئولان متوجه رفتارم شوند احساس شرمندگی می کنم.	۱/		۳/	۱۱/	۱۲/	۵	۳۳/
۷۹/۴۴	۱	۳	۱	۳	۹	با ارسال پیام (صوتی و پیامک) به دیگری باعث آزار، ترس و تهدید آن گردید، چقدر احساس شرمساری می کنید؟	۳/	۱/	۵/	۱۳/	۰	۱	۳۴/
۷۴/۸۱	۵	۵	۲	۴	۸	اگر از اینترنت برای هک وای فای دیگران استفاده کرده اید، چقدر احساس شرمساری می کنید؟	۲/	۲/	۱۱/	۱۷/	۱۰/	۳۰/	۲۵/
۷۳/۶۴	۱	۱	۶	۲	۱	بعد از انجام یک جرم و ناهنجاری اجتماعی در فضای آموزشی مورد بخشش دوستان، استادان و مسئولان قرار می گیرید، چقدر احتمال انجام مجدد آن جرم را می دهید؟	۵۳/	۳/	۹/			۱	۱۰/
۸۲/۶۷	میانگین کل												

میانگین نتایج بر اساس جدول ۵ نشان می دهد که از بین گویه های مؤلفه های آموزشی در بعد شرمساری بازپذیرانه بیشترین اثربخشی متعلق به گویه در صورتی که از اموال آموزشی سرقت کنید و دیگران متوجه شوند، چقدر احساس شرمساری می کنید؟، با میانگین ۸۷/۴۷ درصد بیشترین اثربخشی را داشته است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۴۹/۵ درصد بالاترین درصد را داراست. همین طور گویه دوم از ابعاد شرمساری بازپذیرانه بعد آموزشی نشان می دهد که استفاده از مواد مخدر و کشیدن سیگار در صورت متوجه شدن مسئول آموزشی» با میانگین ۸۷/۱۸ درصد شرمساری در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات برخوردار است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۰/۱ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۵۲/۳ درصد بالاترین درصد را داراست.

مؤلفه دیگری از شرمساری بازپذیرانه بعد آموزشی در مورد دزدی از مغازه و اطلاع یافتن استادان از این موضوع میانگین شرمساری ۸۶/۵ درصد را نشان می دهد. در این گویه آیتم کمبا امتیاز ۰/۶ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۴۷/۶ درصد بالاترین درصد را داراست. احساس شرمساری در این گویه ممکن است ناشی از ترس از برخورد با نقد و انتقاد استادان باشد. در همین زمینه گویه چهارم شرمساری بازپذیرانه بعد آموزشی در مورد پیشمانی و ندامت بعد از مجازات، با میانگین ۸۵/۰۴ درصد شرمساری را نشان می دهد. پژوهش صورت گرفته اشاره می کند که در جمعیت نوجوانان و جوانان شهر هرات، با میانگین ۸۵/۰۴ درصد افراد به این

پرسش پاسخ داده‌اند که احساس شرمساری می‌کنند. در این گویه آیتم‌های خیلی کم، کم، کم تا متوسط، با امتیاز ۱/۳ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۳۸/۱ درصد بالاترین درصد را داراست. از این رو محیط آموزشی هرات به دلیل شرایط خاص فرهنگی و آموزشی نقش اساسی در شرمساری دارد.

از طرفی گویه پنجم شرمساری بازپذیرانه بعد آموزشی در مورد ارسال پیامک جهت آزار، تهدید و ترساندن همکلاسی‌ها، با میانگین ۷۹/۴۴ درصد از نوجوانان و جوانان شهر هرات شرمساری بازپذیرانه را پاسخ متوسط داده‌اند؛ بنابراین شرایط فرهنگی-اخلاقی شهر هرات نشان می‌دهد که ارسال پیام‌های آزاردهنده و تهدید به هم‌صنفان خویش رفتار ناخوشایند و آزاردهنده‌ای است.

از سوی دیگر گویه ششم تحقیق حاضر در بین نوجوانان و جوانان نشان می‌دهد که در صورت آزار همکلاسی و ناراحتی وی، احساس شرمساری با میانگین ۸۴/۴۷ درصد میزان متوسط را در بین گویه‌های مؤلفه متعلق به خود کرده است. در این گویه آیتم خیلی کم با امتیاز ۱ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز ۴۴/۷ درصد بالاترین درصد را داراست.

نتایج مؤلفه هفتم تحقیق حاضر در بعد آموزشی بیانگر شرمساری بازپذیرانه در صورتی که است که حمله، تهدید یا بی‌ادبی به دلیل رنگ پوست، نژاد یا مذهب به همکلاسی شده است و استادان از این موضوع اطلاع یافته‌اند، با میانگین ۸۴/۲۸ درصد شرمساری بازپذیرانه را به خود اختصاص داده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۰/۷ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز ۳۹/۲ درصد بالاترین درصد را داراست.

از جهتی دیگر گویه هشتم شرمساری بازپذیرانه بعد آموزشی و اطلاع استادان در مورد تهدید، خشونت و زور به کارکنان آموزشی، نشان می‌دهد که میانگین ۸۳/۸۷ درصد از نوجوانان و جوانان شهر هرات شرمساری بازپذیرانه را پاسخ متوسط داده‌اند. اغلب در محیط‌های آموزشی خشونت به عنوان یک رفتار ناخوشایند و خشن تلقی می‌شود و همین موضوع ممکن است به احساس شرمساری منجر شود. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۰/۵ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز ۳۷/۲ درصد بالاترین درصد را داراست.

از سوی دیگر آمار به دست آمده از گویه نهم نشان می‌دهد که شرمساری بازپذیرانه بعد آموزشی در مورد برخورد انضباطی مسئولان آموزشی با نوجوانان و جوانان، با میانگین ۸۳/۷۲ درصد بوده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۰/۷ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز ۳۹/۳ درصد بالاترین درصد را داراست.

میانگین نشان می‌دهد که بیشترین تعداد نوجوانان و جوانان شهر هرات احساس شرمساری را پس از برخورد انضباطی مسئولان آموزشی تجربه کرده‌اند. گویه دهم تحقیق حاضر در بین

نوجوانان و جوانان نشان می‌دهد در صورتی که ناظر امتحان هنگام تقلب متوجه شود، احساس شرمساری با میانگین $82/48$ درصد میزان متوسط را در بین گویه‌های مؤلفه متعلق به خود کرده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز $37/8$ درصد بالاترین درصد را داراست.

در همین زمینه گویه یازدهم شرمساری بازپذیرانه بعد آموزشی در مورد کنترل رفتارهای در زمان احساس نظارت از طریق دوربین‌های مدار بسته محل تحصیل، با میانگین $82/22$ درصد شرمساری را نشان می‌دهد. در این گویه آیتم کم با امتیاز $1/3$ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز $50/5$ درصد بالاترین درصد را داراست.

نتایج مؤلفه دوازدهم تحقیق حاضر در بعد آموزشی بیانگر شرمساری بازپذیرانه در صورت انجام ناهنجاری اجتماعی استاد متوجه آن شود، با میانگین $81/88$ درصد شرمساری بازپذیرانه را به خود اختصاص داده است. در این گویه آیتم کم با امتیاز ۱ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز ۳۵ درصد بالاترین درصد را داراست.

از جهتی دیگر یکی از ابعاد آموزشی در شرمساری بازپذیرانه (ارسال پیام صوتی و پیامک به دیگری طوری که سبب آزار، ترس و تهدید آن شود) با میانگین $79/44$ درصد در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات شرمساری بازپذیرانه را پاسخ متوسط به پایین داده‌اند. در این گویه آیتم کم با امتیاز $0/7$ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی زیاد با امتیاز $34/7$ درصد بالاترین درصد را داراست و بعد چهاردهم از ابعاد آموزشی در شرمساری بازپذیرانه (هک وای‌فای دیگران) با میانگین نمرات $74/81$ درصد پاسخ پایین داده‌اند. در این گویه آیتم کم با امتیاز $2/1$ درصد کمترین درصد و آیتم زیاد با امتیاز $30/5$ درصد بالاترین درصد را داراست.

از طرف دیگر گویه ۱۵ مربوط به بخشش افراد از سوی والدین در ادغام مجدد و تأثیرگذاری در جلوگیری از تکرار جرم با میانگین $73/64$ درصد نشان می‌دهد که بخشش فضای آموزشی نیز می‌تواند تأثیری در احساس شرمساری داشته باشد و ممکن است آینده انجام این رفتارها را تحت تأثیر قرار دهد. در این گویه آیتم کم با امتیاز $3/6$ درصد کمترین درصد و آیتم خیلی کم با امتیاز $53/1$ درصد بالاترین درصد را داراست.

به‌طور کلی، میانگین کلی احساس شرمساری در بعد آموزشی $82/66$ درصد است که نشان می‌دهد درصد زیادی از افراد در مواقع مذکور احساس شرمساری می‌کنند.

جدول ۶. شاخص‌های توصیفی متغیرهای مطالعه شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان
شهر هرات - افغانستان

شاخص‌های توصیفی	ابعاد	
	میانگین از ۱۰۰	
	محیط خانواده	۸۱/۷۵ درصد
	محیط اجتماعی	۸۱/۶۳ درصد
	محیط آموزشی	۸۲/۶۷ درصد

نتایج تحقیق حاضر بر اساس مندرجات جدول ۶ نشان می‌دهد که میانگین‌های ابعاد سه‌گانه در محیط خانواده ۸۱/۸۰ درصد، میانگین محیط اجتماعی ۸۱/۶۷ درصد، میانگین فضای آموزشی ۸۲/۶۶ درصد است؛ بنابراین از لحاظ شرمساری بازپذیرانه بعد آموزشی نسبت به ابعاد خانواده و اجتماع بیشترین شرمساری را داشته است.

۶. بحث

با توجه به جایگاه شرمساری بازپذیرانه در جامعه افغانستان، به‌ویژه در شهر هرات، که به‌عنوان یک ارزش فرهنگی مورد توجه می‌باشد، توسط خانواده، جامعه و مدرسه تحت تأثیر قرار می‌گیرد و والدین، همسالان و استادان نقش مثبتی در اصلاح و بهبود رفتارهای نوجوانان و جوانان دارند. در چنین فرایندی، اصلاح و تغییر رفتارها به شکل مستمر اتفاق می‌افتد. در جامعه‌ای که با همبستگی بالا، مانند خانواده، جامعه و فضای آموزشی، فرد خود را در محیطی با ارزش‌های سنتی حس می‌کند، شرمساری بیشتر مشاهده می‌شود. این شرمساری نه تنها تأثیر روحی و روانی بر فرد دارد، بلکه به او کمک می‌کند تا بدون انگ مجدد در جامعه تعامل کرده و موقعیت و جایگاه اجتماعی خود را حفظ کند؛ بنابراین، شرمساری می‌تواند به‌عنوان الگویی مثبت برای نوجوانان و جوانان در حفظ جایگاه اجتماعی خود در جامعه مورد قبول قرار گیرد.

اگرچه افغانستان از سال ۲۰۰۱ به بعد تحولاتی را در پذیرش مدرنیته تجربه کرده است، اما هنوز برخی ارزش‌ها و مفاهیم سنتی، از جمله شرم و شرمساری به عنوان ارزش‌های دینی، اخلاقی و فرهنگی، باقی مانده‌اند. شرم و شرمساری به معنای احساس ناراحتی و تعبیر انتقادی از رفتارهایی است که با قوانین، اعتقادات دینی، اخلاق و فرهنگ جامعه سازگار نیستند. در برخی فرهنگ‌ها، شرمساری بازپذیرانه نقش کلیدی در حفظ ارزش‌های دینی، اخلاقی و فرهنگی دارد. بازپذیری در برابر شرمساری می‌تواند به‌عنوان نمونه‌های مطلوب شناخته شود و تأثیر مثبتی بر روی ارزش‌ها و مفاهیمی که شرم و شرمساری به آنها وابسته است، داشته باشد.

تحقیق حاضر نشان می‌دهد که شرمساری بازپذیرانه در محیط‌های خانواده، فضای اجتماعی و فضای آموزشی تفاوت دارد. در فضای آموزش، بیشترین شرمساری بازپذیرانه در سطح بالا و در خانواده در سطح متوسط و در فضای اجتماعی کمتر است. دلایل اصلی تفاوت شرمساری بازپذیرانه در فضای آموزشی عبارت‌اند از: ۱. ارتباط اثربخش‌تر بین استادان و دانش‌آموزان که احساس احترام و توجه به دانش‌آموزان را ایجاد می‌کند و انگیزه آنها را افزایش می‌دهد؛ ۲. محیط صمیمی و قابل اعتماد که باعث افزایش اعتمادبه‌نفس و مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های آموزشی می‌شود؛ ۳. ارائه الگوی مثبت توسط استادان و مسئولان آموزشی کمک می‌کند تا جوانان و نوجوانان رفتارهای قانونی و خوب را بیاموزند و از رفتارهای نامطلوب دوری کنند؛ ۴. تقویت مهارت‌های اجتماعی از طریق شرمساری بازپذیرانه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌هایی مانند کنترل خشم و حل مسئله را تقویت کنند و تعارضات و خشونت را کاهش دهند؛ ۵. شرمساری بازپذیرانه می‌تواند فرصتی مناسب برای آموزش قوانین و ارزش‌های اجتماعی باشد و دانش‌آموزان را با قوانین جامعه آشنا کند و از رفتارهای نامطلوب دوری جویند؛ ۶. ایجاد فضای امن در مدارس و دانشگاه‌ها از طریق شرمساری بازپذیرانه می‌تواند به کاهش خشونت و رفتارهای نامطلوب کمک کند.

در این تحقیق به‌طور کلی، شرمساری بازپذیرانه از طریق استادان و مسئولان آموزشی نشان داد که برای ایجاد محیط پذیرا، صمیمی و اعتمادسازی بین دانش‌آموزان و آموزگاران به‌دلیل اینکه اولاً، فضای آموزشی محدودتر و بسته‌تر است؛ از این‌رو سطح ارتباطات میان‌فردی عمیق‌تر و نزدیک‌تر است، در نتیجه شرمساری بازپذیرانه دارای اثربخشی بیشتر است.

از سوی دیگر میزان شرمساری بازپذیرانه در محیط خانواده در مرحله دوم قرار دارد، این امر دلایلی دارد؛ از جمله آمارها و تحقیقات نشان می‌دهند که خانواده در جوامع فعلی کارکرد و جایگاه گذشته خود را به‌دلیل متأثر شدن از فضای مجازی و رسانه‌های نوین و عواملی دیگری از جمله شکاف نسل‌ها در بین خانواده، تضاد بین فرهنگ خانوادگی با فرهنگ اجتماعی عصر ارتباطات و جهانی شدن تا حدودی از دست داده و به کاهش شرمساری بازپذیرانه در نظام خانواده منجر شده است.

از طرفی میزان شرمساری بازپذیرانه در فضای اجتماعی از جایگاه متوسط برخوردار است، زیرا برخلاف محیط آموزشی در فضای اجتماعی ارتباطات دارای دامنه و وسعت بیشتر اما دارای عمق کمتری است. در نتیجه اثربخشی شرمساری بازپذیرانه در فضای اجتماعی نسبت به فضای آموزشی کمتر است.

نتایج این تحقیق تفاوت‌های زیادی را از منظر اجتماعی بین نوع و شدت جرائم ناظر بر احساس شرمساری نشان می‌دهد. این تحقیق به‌خوبی نمایانگر این حقیقت است که هرچه شدت

و نوع مجازات جرائم بیشتر باشد، احساس شرمساری ناشی از آن نیز افزایش می‌یابد، هرچند میزان قطعیت مجازات نیز اثر زیاد بر شرمساری دارد. برای مثال جرائم سنگینی چون آدم‌ربایی، به‌وضوح در بعد اجتماعی، سطح بالاتری از شرمساری را به خود اختصاص داده‌اند، درحالی‌که جرائم دیگری نظیر سرقت، قاچاق مواد مخدر و حمل سلاح نیز به‌طور چشمگیری احساس شرمساری بیشتری را در ابعاد سه‌گانه محیطی نشان می‌دهد. و همچنین در بعد آموزشی فضای مدرسه و دانشگاه نیز نقش مؤثر در احساس شرمساری ایفا می‌کند.

در مقایسه با محیط افغانستان، باید گفت که این کشور تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی خاص خود، واکنش‌های متفاوتی نسبت به انواع جرم دارد. احساس شرمساری نسبت به جرائم در افغانستان می‌تواند تحت تأثیر تنش‌های سیاسی، هنجارهای اجتماعی و سنتی موجود در جامعه قرار گیرد. برای مثال، در جوامع محلی افغانستان که دارای ساختارهای قبیله‌ای و خانواده‌محور هستند، جرائمی چون آدم‌ربایی ممکن است نه تنها سبب شرمساری فرد مرتکب شوند، بلکه خانواده و قبیله را نیز تحت تأثیر قرار دهند، به‌طوری‌که عواقب اجتماعی و اقتصادی این جرائم در ابعاد وسیع‌تری احساس می‌شود.

از سوی دیگر، جرائم با شدت کمتر نظیر آسیب زدن به اموال عمومی یا استفاده از خدمات عمومی به‌صورت زور و تهدید ممکن است در افغانستان به دلیل ساختارهای نظارتی ضعیف و افزایش این‌گونه رفتارها، به سطحی از عادی‌سازی برسند که احساس شرمساری کمتری را در پی داشته باشند. این موضوع در حالی است که استفاده از رفتارهای غیرقانونی نظیر رانندگی با سرعت غیرمجاز در محیط‌های شهری افغانستان، به‌سبب کمبود زیرساخت‌های مناسب و فرهنگ‌های رفتاری متفاوت، می‌تواند دچار تغییراتی در میزان شرمساری افراد شود.

با توجه به تحقیقات ریبون (۲۰۱۰)، مؤلفه‌هایی نظیر بسترهای اجتماعی، قانون، حفظ کرامت انسانی و عدم تحقیرشدگی می‌توانند به‌عنوان عوامل بازدارنده‌ای برای شرمساری عمل کنند. اما برای اینکه این عوامل تأثیرگذار باشند، باید جامعه به سمت انحطاط اخلاقی حرکت نکند و در صورتی‌که جامعه در حالتی از زوال اخلاقی قرار گرفته باشد، هیچ‌یک از این مؤلفه‌ها نمی‌توانند به‌عنوان عوامل بازدارنده عمل کنند.

مقایسه یافته‌های این پژوهش با سایر پژوهش‌های مرتبط نشان می‌دهد که شاخص میانگین فراوانی شرمساری بازپذیرانه به‌صورت کلی با میانگین $۸۲/۰۴$ درصد در بین نوجوانان و جوانان شهر هرات با یافته‌های ساکیاما (۲۰۱۱) در ژاپن با میانگین ۹۶ درصد و سزار ریبیلون (۲۰۱۰) در شرق ایالات متحده آمریکا با میانگین ۹۰ درصد که در سطح بالای گزارش شده است، همسوست.

یافته‌های تحقیق حاضر با یافته‌های تحقیق ایبولیا لوسونج (۲۰۰۷) در دو مدرسه در پایتخت استرالیا با میانگین ۷۴ درصد و گزارش شیون فیچ (۲۰۱۹) در شرمساری بازپذیرانه در ایالات متحده آمریکا که درصد شرمساری بازپذیرانه را ۷۱/۸۵ درصد گزارش داده‌اند، همسوست. از سوی دیگر تحقیقات توسونی (۲۰۰۸) در کانبرا استرالیا که توسط پروژه RISE انجام شده است و نیز تحقیق مردیت ادمن (۲۰۱۷) از شرمساری بازپذیرانه حمایت کامل می‌کنند. از طرفی یافته‌های تحقیق حاضر با گزارش حسنی (۱۳۹۸) که به ترتیب در ابعاد شرمساری ۰/۷۰، سازه‌پذیری ۰/۸۷، سازه به هم پیوستگی خانوادگی ۰/۹۱، سازه همسالان بزهکار ۰/۸۴ و برای سازه بزهکاری ۰/۹۴ گزارش شده است، همسویی دارد. اما با نتایج تحقیق بوچکووار (۲۰۰۵) در روسیه که فقط در سه جرم (سرقت بزرگ، مواد مخدر و سرقت) شرمساری ادغام‌کننده به صورت چشمگیری به پیش‌بینی‌های آینده مربوط می‌شود، همسوست. علت کمرنگ بودن این همسویی می‌تواند بافت فرهنگی این دو جغرافیا باشد.

۷. نتیجه

در مجموع، شرمساری بازپذیرانه در بین نوجوانان و جوانان هرات - افغانستان در محیط‌های آموزشی، اجتماعی و خانوادگی اثربخشی متفاوت داشته است. با توجه به سنتی بودن جامعه افغانستان به خصوص شهر هرات شرمساری بازپذیرانه به عنوان یک ارزش از سوی خانواده، جامعه و مدرسه مطرح شده است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که والدین، همسالان و استادان نقش مثبت در عملکرد نوجوانان و جوانان در محیط‌های آموزشی، اجتماعی و خانواده ایفا کرده‌اند. طوری که در این فرآیند نوجوانان و جوانان به صورت مستمر توسط والدین، همسالان و آموزگاران در محیط‌های سه‌گانه مورد اصلاح قرار گرفته‌اند.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که شاخص میانگین شرمساری بازپذیرانه به صورت کلی در بین نوجوانان و جوانان با میانگین ابعاد شرمساری بازپذیرانه به ترتیب فضای آموزشی ۸۲/۶۷ درصد، فضای اجتماعی ۸۱/۶۳ درصد و فضای خانوادگی ۸۱/۷۵ درصد بوده است.

در همین خصوص چنانکه ذکر شد اطلاعات از قبل در مورد شرمساری بازپذیرانه در افغانستان موجود نیست که بتوان با آنها مقایسه کرد، ولی پژوهش مذکور نشان‌دهنده شرمساری بازپذیرانه در ابعاد سه‌گانه در افغانستان است که از این میان بیشترین شرمساری بازپذیرانه در بعد آموزشی بوده است.

یافته‌های تحقیق نشان داد که بیشترین شرمساری بازپذیرانه در فضای آموزش در سطح بالا و شرمساری بازپذیرانه در فضای خانواده سطح متوسط و شرمساری بازپذیرانه در فضای اجتماعی نسبت به دو متغیر دیگر کمتر است.

از سوی دیگر نتایج تحقیق حاضر اطمینان می‌دهد که به‌طور کلی، شرمساری بازپذیرانه از طریق استادان و مسئولان آموزشی، برای ایجاد محیط پذیرا، صمیمی و اعتمادسازی بین دانش‌آموزان و آموزگاران به‌دلیل اینکه اولاً فضای آموزشی محدودتر و بسته‌تر است؛ از این‌رو سطح ارتباطات میان‌فردی عمیق‌تر و نزدیک‌تر است، در نتیجه شرمساری بازپذیرانه دارای اثربخشی بیشتر بوده است؛ اما در محیط خانواده به‌دلیل متأثر شدن از فضای مجازی و رسانه‌های نوین و عواملی دیگری از جمله شکاف نسل‌ها در بین خانواده، و تضاد بین فرهنگ خانوادگی با فرهنگ اجتماعی به کاهش شرمساری بازپذیرانه در نظام خانواده منجر شده است. از طرفی میزان شرمساری بازپذیرانه در فضای اجتماعی از جایگاه پایین‌تری نسبت به فضای آموزشی و خانواده برخوردار بوده است، در نتیجه میزان شرمساری بازپذیرانه در فضای اجتماعی نسبت به فضای آموزشی کمتر شده است.

امیدواریم با جلب توجه سیاست‌گذاران حوزه آموزش و پرورش به این پدیده مهم، اقدامات و برنامه‌ریزی‌های لازم برای شناخت جامع و کامل از ابعاد مختلف شرمساری بازپذیرانه در مدارس و دانشگاه‌های استان هرات و سایر استان‌های افغانستان و نیز زمینه‌سازی مؤثر این فرهنگ و سنت دیرینه در دستور برنامه‌ها قرار گیرد؛ از این‌رو پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابهی در سایر استان‌های افغانستان صورت پذیرد.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله از همکاری خانم دکتر پریسا امیری سپاسگزاریم. همچنین از ریاست محترم دانشگاه‌های هرات، اشراق، جامی، غالب، هریوا و ریاست محترم معارف ولایت هرات، تمامی مدیران، معلمان، کارمندان، دانشجویان و دانش‌آموزان مدارس و دانشگاه‌های شهر هرات به‌سبب اعتماد و همکاری صمیمانه در روند این تحقیق و به‌خصوص مسئولان محترم فصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی که با دقت و سرعت نسبت به بررسی و پیگیری امور اقدام می‌کنند، سپاسگزاریم.

منابع

الف) فارسی

۱. ایمانی خشخو، محمدرسول (۱۴۰۰). «الگوی راهبردی تعامل پلیس با جامعه: اقتدار همراه با مهرورزی». فصلنامه علمی پژوهش‌های مدیریت انتظامی، ۱۶(۴)، ۱۲۹-۱۵۴.
<https://doi.org/10.22034/pmsq.2022.210308.1457>
۲. کوئن، بروس (۱۳۹۵). مبانی جامعه‌شناسی. ترجمه غلام‌عباس توسلی و رضا فاضل، تهران: سمت.

۳. علیوردی نیا، اکبر؛ حسنی، محمدرضا (۱۳۹۴). «شرمسازسازی بازپذیرکننده و بزهکاری: آزمون تجربی نظریه تلفیقی بریت ویت». *مجله جامعه‌شناسی/ایران*، ۱۶(۳)، ۳-۳۷.
<https://sid.ir/paper/fa517418>
۴. کریمی بیرانوند، نادر؛ علیپورعبدلی، شیرمحمد؛ ملکی، یدالله (۱۴۰۲). «نقش سخن نرم ولین در اصلاح رفتار انسان‌های لجباز و سرکش (با توجه به آیه ۴۴ سوره طه)». *فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت/انتظامی*، ۱۸(۳)، ۹-۴۰.
http://pmsq.jrl.police.ir/article_100965.html
۵. ابراهیمی، نصیبه؛ کلانتری، کیومرث؛ صفری کارودی، عابدین (۱۳۹۶). «کارکردشناسی پلیس سنتی و ترمیمی در شرمساری کودکان و نوجوانان بزهکار». *فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت/انتظامی*، ۱۷(۷)، ۶۱-۸۸.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1321325/>
۶. حسنی، محمدرضا (۱۳۹۸). «رابطه به‌هم‌پیوستگی خانوادگی و شرمسازسازی با بزهکاری: مورد مطالعه: دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان شهر تبریز». *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۰(۷۴)، ۱۳۷-۱۶۴.
<https://jas.ui.ac.ir/article.html12754>
۷. غلامی، علی؛ مجتهدی، محمدحسین؛ طهماسبی، محمدحسن (۱۳۹۷). «مجازات تشهیر در تعزیرات (با رویکرد تطبیقی به مجازات‌های مبتنی بر شرمساری در ایالات متحده)». *مجله حقوقی دادگستر*، ۸۲(۱۰۴)، ۱۵۳-۱۷۷.
<https://doi.org/10.22106/ijl.2018.34684>
۸. قاسمی مقدم، حسن؛ قاسمی مقدم، جواد (۱۳۹۸). «الگوی شرمساری کردن بزهکاران در سوره یوسف، الگوی شرمساری کردن بزهکاران در سوره یوسف علیه‌السلام». *مجله قرآن، فقه و حقوق اسلامی*، ۱۰(۱۰)، ۷-۳۴.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1687571>
۹. دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۶). *لغت‌نامه دهخدا*. تهران: مؤسسه لغت‌نامه دهخدا.

ب) انگلیسی

10. Aryati, A., & Ariadi, P. (2019, May). Growing the Shame in Overcoming Juvenile Delinquency in the Educational Institutions in Bengkulu Province. In First International Conference on Progressive Civil Society (ICONPROCS 2019) (pp. 302-306). Atlantis Press.
11. Braithwaite J (1989). Criminological Theory And Organizational Crime, *justice quarterly*, 6 (3), 334-358. <https://doi.org/10.1080/07418828900090251>
12. Chivon H. Fitch & Zavin Nazaretian, (2019). "Examining gender differences in reintegrative shaming theory: the role of shame acknowledgment". *Crime, Law and Social Change*, 72(5), 527-546. <http://dx.doi.org/10.1007/s10611-019-09835-8>
13. Deborah C. Stearns & W. Gerrod Parrott (2012). "When feeling bad makes you look good: Guilt, shame, and person perception". *Cognition and Emotion*, 26(3), 407-430. <https://doi.org/10.1080/02699931.2012.675879>
14. Ferreira, C., Moura-Ramos, M., Matos, M. et al. (2022). "A new measure to assess external and internal shame: development, factor structure and psychometric properties of the External and Internal Shame Scale". *Curr Psychol* 41, 1892-1901. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-00709-0>

15. Harris, A. (2009). "The role of power in shaming interactions: how social control is performed in a juvenile court". *Contemporary Justice Review*, 12 (4), 379–399. <https://doi:10.1080/10282580903342854>
16. Marx, Karl, Letter to Arnold Ruge, March 1843, in collected work, Vol.2, progress publisher, 1975.
17. Lu, H., Zhang, L., & Miethe, T. D. (2002). "Interdependency, communitarianism and reintegrative shaming in China". *The Social Science Journal*, 39(2), 189–201. [https://doi.org/10.1016/S0362-3319\(02\)00162-3](https://doi.org/10.1016/S0362-3319(02)00162-3)
18. Rebellon, C. J. Piquero, N. L. Piquero, A. R. & Tibbetts, S. G. (2010). "Anticipated shaming and criminal offending". *Journal of Criminal Justice*, 38(5), 988–997. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.06.016>
19. Sinclair, Emily. (2021). "Indigenous Reintegrative Shaming: A Comparison of Indigenous Legal Traditions of Canada and Braithwaite's Theory of Reintegrative Shaming." *Bridges: An Undergraduate Journal of Contemporary Connections* 5, (1). https://scholars.wlu.ca/bridges_contemporary_connections/vol5/iss1/5
20. Svensson R., Weerman F. M., Pauwels L. J., Bruinsma G. J., Bernasco W. (2013). "Moral emotions and offending: Do feelings of anticipated shame and guilt mediate the effect of socialization on offending?". *European Journal of Criminology*, 10(1), 22–39. <https://doi.org/10.1177/1477370812454393>
21. Scheff, T. J. (2003). "Shame in self and society". *Symbolic Interaction*, 26 (2), 239–262. <https://doi.org/10.1525/si.2003.26.2.239>
22. Ttofi, Maria M. & David P. Farrington (2008). "Reintegrative Shaming Theory, Moral Emotions And Bullying". *aggressive behavior*, 34 (4), 352–368. <https://doi.org/10.1002/ab.20257>
23. Trivedi-Bateman, N. (2015). *The roles of empathy, shame, and guilt in violence decision-making*. <https://doi.org/10.17863/CAM.16553>
24. Tracy, J. L., & Robins, R. W. (2007). "The psychological structure of pride: A tale of two facets". *Journal of Personality and Social Psychology*, 92 (3), 506–525. <http://dx.doi.org/3514.92.3.506-0022/10.1037>